

Гринько С.Д.

*доктор юридичних наук,
професор, завідувач кафедри
цивільного права та процесу
Хмельницького університету
управління та права*

Hrynko S.D.

*Doctor of Law, Professor,
Head of Civil Law and
Proceeding department,
Khmelnyskyi University of
Management and Law*

ЮРИДИЧНІ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТИ ДЕЛІКТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН: ПОРІВНЯЛЬНО- ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Правова конструкція зобов'язань внаслідок завдання шкоди працівником відповідно до ЦК України 2003 р. зазнала значних змін, зокрема розширено перелік відповідальних осіб за шкоду, завдану працівником під час виконання ним своїх трудових (службових) обов'язків (ст. 1172 ЦК України); крім юридичних осіб до цього переліку включено фізичну особу, з якою працівник перебуває в договірних відносинах за трудовим договором. Обов'язок відшкодувати шкоду, завдану підрядником, покладається на замовника, якщо підрядник діяв за його завданням. Підприємницькі товариства, кооперативи відшкодовують шкоду, завдану їхнім учасником (членом) під час здійснення ним підприємницької або іншої діяльності від імені товариства чи кооперативу. Проте сьогодні існує низка теоретичних і практичних питань, пов'язаних із правовими засадами відповідальності юридичних осіб, характером відповідальності за завдану шкоду тощо.

Сьогодні законодавча робота в Україні здійснюється в контексті проведення адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу. А для цього доцільним є ознайомитися зі змістом законодавства європейських країн-учасниць Європейського Союзу, а також із засадами, на яких ґрунтується їхнє право, розуміння його «духу», - римського приватного права, що дозволить уникнути помилок і необдуманих кроків при створенні єдиного всесвітньо цивільного права.

На підставі викладеного можна дійти висновку, що питання дослідження участі юридичних осіб у деліктних зобов'язаннях за цивільним

законодавством України та європейських країн є актуальним, що й становить мету цієї наукової статті.

У радянській юридичній літературі певний час пануючою була позиція: дії представників, робітників і службовців – «чужі» для юридичної особи. Вже в 1949 р. С. М. Братусь запропонував покласти відповідальність на юридичну особу за винні дії робітників і службовців при виконанні трудових обов'язків, як за власні дії [1, с. 206].

Зрозуміло, що ніколи не співпадала з правоздатністю юридичної особи правоздатність її робітників і службовців, які не були органами юридичної особи. Однак юридичні особи брали участь у цивільному обороті та вступали у правочини через посередництво своїх органів або ж через своїх представників. Не лише дії органів, але й дії її робітників і службовців вважалися діями юридичної особи. Тому, на думку С. М. Братуся [1, с. 206], Л. А. Лунца [2, с. 351-354], В. І. Серебровського [3, с. 520], К. А. Флейшиц [4, с. 112], в майбутньому ЦК СРСР повинна бути закріплена відповідальність юридичних осіб за шкоду, завдану протиправними діями їхніх робітників або службовців при виконанні ними службових обов'язків, поки не буде доведено, що такі дії вчинено робітником або службовцем без вини. Так як за визначенням К. Б. Ярошенко, діяльність юридичної особи за певних умов включала в себе не лише правомірні, але й протиправні дії робітників [5, с. 9]. Ця ідея була втілена законодавцем у ст. 88 Основ цивільного законодавства СРСР 1961 р.

У цей період в юридичній літературі вже переважала концепція «співпадаючої вини» юридичної особи, відповідно до якої протиправні винні дії працівників юридичної особи, здійснені при виконанні ними своїх трудових обов'язків, вважалися протиправними винними діями самої юридичної особи. Її прихильниками були М. М. Агарков [6, с. 229–230], Б. С. Антімонов [7, с. 78], В. Т. Смірнов [8, с. 45–47], Р. О. Халфіна [9, с. 257–282], К. А. Флейшиц [4, с. 102]. Перевага концепції «співпадаючої вини» юридичної особи над теорією виключно колективної вини юридичної особи, на думку Д. В. Бобрової, обумовлювалася тим, що дозволяла з більшою достовірністю з'ясувати юридичні підстави права регресної вимоги юридичної особи до працівника, з вини якого завдавалася шкода. При регресній вимозі суд встановлював трудову вину працівника, тоді як у випадку відповідальності юридичної особи перед потерпілим суд розглядав цивільну вину працівника, яка становить власну цивільну вину юридичної особи [10, с. 37].

Інший характер мало формування і вираження волі в деліктних зобов'язаннях, виникнення яких було обумовлено вчиненням незаконних

актів, адже закон надавав значення не волеспрямованості діючого суб'єкта, яка з точки зору цивільного закону, як правило, байдужа, а самому факту вчинення правопорушення. Про жодні повноваження на вчинення подібних дій, як відзначав Б. Б. Черепакін, не може йти мова, тому важливим є не те, чия воля реалізується у протиправному акті, а те, чия діяльність у ньому проявляється [11, с. 48]. Тому, на думку В. Т. Смірнова і А. О. Собчака, деліктоздатність юридичної особи реалізується у службових діях її працівників [8, с. 15-16].

Покладення обов'язку відшкодувати шкоду на юридичну або фізичну особу сьогодні також пояснюється тим, що працівник у цьому випадку юридично втілює їх волю. Юридична або фізична особа реалізує свою цивільну право- та дієздатність через дії працівників. Тобто дії працівників юридично сприймаються як дії самої юридичної або фізичної особи, тому останні відповідають за шкоду, завдану з вини їх працівників на засадах своєї вини, яка співпадає з власною виною працівників; водночас відсутність вини працівників виключає вину юридичної або фізичної особи. Цим же пояснюється покладення обов'язку відшкодувати шкоду на замовника за шкоду, завдану підрядником, якщо при цьому останній діяв за завданням замовника, а також підприємницьких товариств або кооперативів за шкоду, завдану їхніми учасниками (членами) під час здійснення ними підприємницької або іншої діяльності. Так, учасники (члени) згідно зі ст. 116 ЦК України займаються підприємницькою діяльністю від імені товариства, а члени кооперативу відповідно до ст. 163 ЦК України спільно здійснюють виробничу або іншу господарську діяльність, яка базується на їхній власній трудовій часті.

Аналогічним є підхід до визначення суб'єктів відповідальності за шкоду, завдану іншими особами згідно ЦК Узбекистану (ст. 989), ЦК Таджикистану (ст. 1083), ЦК Казахстану (ст. 921), ЦК Азербайджану (ст. 1099). Проте відповідно до ЦК Азербайджану господарські товариства і виробничі кооперативи не згадуються в якості суб'єктів відповідальності за шкоду, завдану їхнім учасником (членом).

На наповнення таким змістом вказаних норм вплинули ідеї Німецького цивільного кодексу (далі – НЦК), відповідно до якого той, хто залучає іншу особу до виконання будь-якої дії, зобов'язаний відшкодувати шкоду, протиправно завдану її виконавцем іншій особі (ч. 1 § 831). Таку ж відповідальність несе особа, яка за договором візьме на себе ведення в інтересах іншої особи однієї із названих справ (ч. 2 § 831). Тобто, обов'язок відшкодувати шкоду, завдану іншою особою, покладається на особу,

яка залучила її до виконання будь-яких дій (роботодавця, замовника та ін.), а також на довірителя, інтереси якого представляє повірений.

Подібною до НЦК є конструкція норм про деліктну відповідальність за шкоду, завдану іншою особою згідно з ЦК Нідерландів. Законодавець наводить три випадки: 1) відповідальність особи за шкоду, завдану підлеглим, який перебував у неї на службі (тобто для виконання професійної або підприємницької діяльності цієї особи), при одержанні наказу про виконання цих обов'язків (ч. 1 ст. 170 ЦК Нідерландів); 2) відповідальність фізичної особи за шкоду, завдану підлеглим при виконанні доручених йому обов'язків, не пов'язаних із здійсненням професійної або підприємницької діяльності цієї особи (ч. 2 ст. 170 ЦК Нідерландів); 3) відповідальність довірителя за шкоду, завдану їй представником третій особі (ст. 172 ЦК Нідерландів).

Таким чином, до суб'єктів відповідальності за шкоду, завдану іншими особами, за законодавством Нідерландів належить довіритель, якщо шкоди було завдано його представником третій особі. При цьому, перед третьою особою відповідають представник і особа, інтереси якої він представляє (довіритель). Позиція законодавця Нідерландів заслуговує на увагу, тому що представник вчиняє юридичні дії не лише за рахунок довірителя, а й від його імені. При завданні шкоди представником третій особі при виконанні обов'язків із представництва виникають деліктні зобов'язання не лише за його участі, а й особи, яку він представляє.

Відрізняються від згаданих цивільних кодифікацій ЦК Туркменістану (ст. 1032) і ЦК Грузії (ст. 997), за якими обов'язок відшкодувати шкоду, завдану робітником третій особі протиправними діями, покладається на особу, якщо її завдано при виконанні робітником своїх трудових (службових) обов'язків. Застосування цієї норми обмежується лише випадком завдання шкоди особою, яка перебуває у трудових (службових) відносинах із роботодавцем. Відповідно її дія не поширюється на випадки завдання шкоди особою, яка перебуває у цивільних договірних відносинах із іншою особою чи відносинах членства.

Саме ці виміри характерні для Французький цивільний кодекс (далі – ФЦК), за яким господарі і роботодавці відповідають за шкоду, завдану їх прислугою і робітниками при виконанні останніми обов'язків, для виконання яких їх було найнято (ч. 5 ст. 1384). Перелік осіб, за яких відповідають господарі і роботодавці, наводиться в абзацах ст. 1384 ФЦК (вихованець, підмайстер), а також до цього переліку належать наймані робітники, зокрема виконавці, службовці. Тобто, відповідальність настає

за таких умов, коли: 1) шкоду завдано прислугою і робітниками; 2) шкоду завдано ними під час виконання обов'язків, для яких їх було найнято.

Французький суд розглядає факт завдання шкоди службовцями та робітниками як факт завдання шкоди особами, які зобов'язані виходити зі вказівок та інструкцій роботодавця при виконанні покладених на них обов'язків. При цьому останні мають право відмовитися, якщо це стосується їх професійної сфери та не відповідає професійній сфері роботодавця. Якщо найнятого працівника було переведено до іншого підприємця, то відповідальною особою вважається роботодавець, вказівки якого мав виконувати працівник. Якщо уповноваженими давати розпорядження працівнику були обидва підприємця, то судова практика поділяє діяльність найнятого працівника на окремі сфери. Тому покладення відповідальності за протиправне завдання шкоди працівником ставиться в залежність від цих сфер впливу.

На нашу думку, такий зміст норм ЦК Туркменістану і ЦК Грузії є наслідком і радянської традиції (ст. 441 ЦК УРСР 1963 р.) та відрізняється лише розширенням переліку суб'єктів відповідальності шляхом заміни терміна «організація» на термін «особа».

ЦК України розглядає зобов'язання внаслідок завдання шкоди іншими особами як спеціальний делікт, тому передбачає не лише спеціального суб'єкта відповідальності, а й спеціальні умови його виникнення. Для виникнення такого зобов'язання вимагається завдання шкоди під час виконання працівником своїх трудових (службових) обов'язків; виконання підрядником завдання замовника; здійснення підприємницької або іншої діяльності від імені товариства чи кооперативу (ст. 1172 ЦК України). Тобто, наголошується на вимозі завдання шкоди «під час виконання», що звільняє юридичну або фізичну особу, замовника, підприємницьке товариство, кооператив від обов'язку відшкодувати шкоду, завдану працівником, підрядником, учасником (членом) під час перерви на обід, у вихідні чи святкові дні тощо.

Така вимога висувається також за цивільним законодавством держав СНД, а також Нідерландів (ЦК ст. 170–172), Франції (ЦК ч. 5 ст. 1384), Італії (ЦК ст. 2049). Для покладення відповідальності на роботодавця обов'язковим є встановлення факту завдання шкоди службовцем і робітником при виконанні покладених на них обов'язків. Тому, якщо останні вийшли за межі своїх обов'язків, для виконання яких їх найнято, то вони несуть відповідальність самотійно.

За ст. 1172 ЦК України зобов'язальні правовідносини виникають за фактом завдання шкоди працівником, підрядником або учасником (чле-

ном) підприємницького товариства, кооперативу. Законодавець не встановлює будь-яку вимогу до характеру такого завдання шкоди, – протиправне чи правомірне. У гл. 82 ЦК України закріплені для врегулювання два види зобов'язальних правовідносин: одні виникають у випадку протиправного завдання шкоди (деліктні), а інші – правомірного завдання шкоди (є мірою захисту цивільних прав та інтересів). Однак у ст. 1166 ЦК України закріплено загальні підстави відповідальності за завдану майнову шкоду, а у ст. 1166 ЦК України – моральну шкоду. Це означає, що правила цих статей поширюють свою дію саме на деліктні зобов'язання. Зрозуміло, можна припустити, що розробники ЦК України надавали ст. 1172 такого змісту з розрахунком, що в разі вчинення неправомірних дій чи бездіяльності шкода буде відшкодовуватися на загальних засадах, передбачених у ст. 1166. Однак будь-якої згадки про відсильний характер застосування окремих правил у цій нормі немає.

Судова практика і цивілістична доктрина (наслідуючи радянську традицію) зайняла позицію, за якою обов'язок відшкодовувати шкоду виникає для юридичної або фізичної особи, замовника, підприємницького товариства або кооперативу на загальних засадах ст. 1166 ЦК України, за умови протиправного завдання шкоди і на засадах вини. Проте таке трактування є лише припущенням, а не фактом, що має юридичну силу.

Такий же підхід закріплений у ЦК Узбекистану (ст. 989), ЦК Таджикистану (ст. 1083), ЦК Казахстану (ст. 921). У ЦК Азербайджану (ст. 1099) та ФЦК (ч. 5 ст. 1384), де відсутня вказівка на характер завдання шкоди. Однак розміщення цих статей у розділах (главах) про деліктні зобов'язання і делікти підтверджує необхідність протиправного завдання шкоди.

Для кваліфікації завдання шкоди за ст. 1172 ЦК України не ставиться вимога про винні дії або бездіяльність працівника, підрядника або учасника (члена) підприємницького товариства, кооперативу. За радянським цивільним законодавством, навпаки, на організацію покладалася обов'язок відшкодувати шкоду, завдану з вини її працівника (ст. 441 ЦК УРСР 1963 р.). Схожим із сучасною позицією українського законодавства є підхід у ЦК Узбекистану (ст. 989), ЦК Таджикистану (ст. 1083), ЦК Казахстану (ст. 921), ЦК Азербайджану (ст. 1099). Таким чином обов'язок відшкодувати шкоду виникає для юридичної або фізичної особи, замовника, підприємницького товариства або кооперативу незалежно від вини працівника, підрядника або учасника (члена) підприємницького товариства, кооперативу, тобто навіть за умов випадкового її завдання.

Конкретну вимогу щодо протиправного характеру завдання шкоди і вини працівника передбачає ЦК Туркменістану (ст. 1032) і ЦК Грузії

(ст. 997): особа зобов'язана відшкодувати шкоду, завдану їй робітником третій особі протиправними діями при виконанні своїх трудових (службових) обов'язків; відповідальність не настає, якщо працівник діяв без вини; шкода повинна бути завдана протиправними винними діями робітника. У змісті ст. 1463 ЦК Квебеку зазначається, що на принципа також покладає обов'язок відшкодувати шкоду, завдану з вини його службовців під час виконання ними своїх обов'язків.

У ст. 1384 ФЦК відсутня вказівка на наявність вини службовця у вчиненні протиправних дій для покладення відповідальності на роботодавця. Проте французька судова практика відстоює позицію про необхідність наявності вини службовця згідно із загальним деліктом (ст. 1382 ФЦК). Якщо службовець у момент завдання шкоди своїми протиправними діями був неделіктоздатним, роботодавець відповідає за завдану шкоду лише в тому випадку, якщо він особисто був обізнаний про його неделіктоздатність при прийнятті такого службовця на роботу або мав був про це знати. При цьому обов'язок доведення вини службовця та роботодавця покладається на потерпілого. Неделіктоздатність службовця звільняє роботодавця від відповідальності, оскільки такий службовець не здатен до усвідомлення значення своїх дій і відповідно про його вину питання не виникає.

Якщо із буквального тлумачення змісту ст. 1172 ЦК України виходить, що обов'язок відшкодувати шкоду, завдану іншою особою, виникає незалежно від вини її завдавача і роботодавця, то цивілістична доктрина і судова практика, виходячи із радянської правової традиції, тлумачить цю норму інакше. Зокрема Р. О. Стефанчук пов'язує зміст ст. 1172 ЦК України лише з деліктними зобов'язаннями, так як працівник, підрядник, учасник (член) підприємницького товариства, кооперативу завдає шкоду протиправним діянням [12, с. 432].

Вимога про протиправний характер дій їх виконавця, внаслідок яких завдано шкоду, закріплена також у НЦК (§ 831). При цьому відповідальність керівника за шкоду, завдану його підлеглим, повністю залежить від наявності його вини (керівника) у завданні шкоди, а не від вини підлеглого (для кваліфікації делікту достатньо завдання шкоди протиправною дією). Відповідно доведення керівником відсутності своєї вини звільняє його від обов'язку відшкодувати шкоду (ч. 1 § 831 НЦК). Під виною керівника законодавець розуміє відсутність належної за умовами обороту турботи при його виборі або при набутті устаткування й апаратури або керівництві виконавцем, а також, якщо збитки виникли б і при прояві такої турботи (ч. 1 § 831 НЦК).

Німецькою судовою практикою обґрунтовано принцип зобов'язання підприємця звільнити від відповідальності підлеглого. Якщо підлеглий, виконуючи доручену йому роботу, завдасть збиток третій особі, то він може, якщо в його діях не було умислу або грубої необережності, вимагати від свого роботодавця звільнити його повністю або частково від позову третьої особи про відшкодування збитку.

Ідея про покладення на підлеглого разом із роботодавцем обов'язку відшкодувати шкоду, завдану ним третій особі умисно чи з грубої необережності, представлена в ЦК Нідерландів. Так, якщо збиток завдано третій особі внаслідок помилки підлеглого, то відповідальність покладається на особу, на службі в якій підлеглий перебував (ч. 1 ст. 170); якщо збиток завдано третій особі внаслідок злого умислу або усвідомленої грубої необережності підлеглого, то відповідальність покладається на підлеглого та на особу, на службі в якій він перебував (ч. 3 ст. 170).

Слід зауважити, що за законодавством Нідерландів правильно наголошується на здатності підлеглого до усвідомлення грубої необережності, оскільки особа за віком або станом здоров'я може бути нездатною до усвідомлення, тобто неделіктоздатною, то на таку особу, відповідно, не може бути покладений обов'язок з делікту.

Враховуюче вищевикладене, пропонуємо викласти ст. 1172 ЦК України в такій редакції:

«1. Юридична або фізична особа відшкодовує шкоду, завдану проти-правними діями або бездіяльністю їхнім працівником під час виконання ним своїх трудових (службових) обов'язків.

2. Замовник відшкодовує шкоду, завдану протиправними діями або бездіяльністю іншій особі підрядником, якщо він діяв за завданням замовника.

3. Підприємницькі товариства, кооперативи відшкодовують шкоду, завдану протиправними діями або бездіяльністю їх учасником (членом) під час здійснення ним підприємницької або іншої діяльності від імені товариства чи кооперативу.

4. Обов'язок відшкодувати шкоду за ч. 1, 2, 3 цієї статті не виникає за відсутності вини у діях або бездіяльності працівника, підрядника, учасника (члена) підприємницького товариства, кооперативу.

5. У випадку завдання шкоди умисно чи з грубої необережності або працівника, або підрядника, або учасника (члена) шкода відшкодовується ними солідарно разом із особами, визначеними у ч. 1, 2, 3 цієї статті».

1. *Bratus S. N. Subjects of civil law / S. N. Bratus. – M. : Gosyurizdat, 1950. – 368 p.*
2. *Novitsky I. B. General doctrine of the obligation / I. B. Novitsky, L. A. Lunts. – M. : Jurisdatt, 1950. – 416 p.*
3. *Soviet civil law: [textbook for law schools] / [ed. S. N. Bratusi]. – M. : Gosyurizdat, 1950. – 679 p.*
4. *Fleisits E. A. Obligations from causing harm and from unjust enrichment / E. A. Fleisits. – M. : Gos. Publishing house of the jurist. lit., 1951. – 239 p.*
5. *Yaroshenko K. B. Special Cases of Responsibility for Causing Harm / K. B. Yaroshenko. – M. : Jurid. lit., 1977. – 81 p. – (Series: B-chka nar. Judges).*
6. *Agarkov M. M. The problem of obligations from causing harm. The co-report at the First Scientific Session of VIUHUN / M. M. Agarkov // Selected Works on Civil Law: [in 2 volumes] – M. : JSC «Center YurInfoR», 2002. – T. II. – P. 218–246.*
7. *Antimonov B. S. Foundations of contractual liability of socialist organizations / B. S. Antimonov. – M. : Jurid. lit., 1962. – 175 p.*
8. *Smirnov V. T. Obligations arising from the infliction of harm / V. T. Smirnov. – L. : Izd-vo Leningr. University, 1973. – 72 p.*
9. *Khalfina R. O. General doctrine of the legal relationship / R. O. Khalfina. – M. : Jurid. lit., 1974. – 351 p.*
10. *Bobrova D. V. Problems of tort liability in Soviet civil law: the author's abstract. diss. for scientific research. degrees of Doct. Jur. Sciences: spec. 12.00.03. «Civil law; family law; civil process; international private law» / D. V. Bobrova. – Kharkov, 1988. – 56 p.*
11. *Cherepakhin B. B. Voluntary formation and expression of will of a legal entity / B. B. Cherepakhin // Jurisprudence. – 1958. – No. 2. – P. 43–50.*
12. *Civil Law of Ukraine: [curriculum vitae]. / Yu. V. Belousov, V. A/ Vatrás, S. D. Hrinko and others. ; [ed. R. O. Stefančuk]. – K. : Legal unity, 2009. – 536 p.*

Гринько С. Д. Юридичні особи як суб'єкти деліктних зобов'язань за цивільним законодавством України та європейських країн: порівняльно-правовий аналіз

Відповідно до ЦК України суб'єктами відповідальності за шкоду, завдану працівником є юридична або фізична особа, з якою працівник перебуває у трудових відносинах; замовник за шкоду, завдану підрядником, який діяв за завданням замовника; підприємницьке товариство або кооператив за шкоду, завдану їхніми учасниками (членами) під час здійснення ними підприємницької або іншої діяльності.

На наповнення таким змістом вказаних норм вплинули ідеї Німецького цивільного кодексу, відповідно до якого обов'язок відшкодувати шкоду, завдану

іншою особою, покладається на особу, яка залучила її до виконання будь-яких дій (роботодавця, замовника та ін.), а також на довірителя, інтереси якого представляє повірений. Подібною до Німецького цивільного кодексу є конструкція норм про деліктну відповідальність за шкоду, завдану іншою особою згідно з ЦК Нідерландів, за яким до суб'єктів відповідальності за шкоду, завдану іншими особами належить також довіритель, якщо шкоди було завдано його представником третій особі (перед потерпілим відповідають представник і довіритель). Зазначено, що положення ЦК Нідерландів заслуговує на увагу тому, що представник вчиняє юридичні дії не лише за рахунок довірителя, а й від його імені.

Відповідно до Французького цивільного кодексу господарі і роботодавці відповідають за шкоду, завдану їх прислугою і робітниками при виконанні останніми обов'язків, для виконання яких їх було найнято. Французький суд розглядає факт завдання шкоди службовцями та робітниками як факт завдання шкоди особами, які зобов'язані виходити зі вказівок та інструкцій роботодавця при виконанні покладених на них обов'язків. При цьому останні мають право відмовитися, якщо це стосується їх професійної сфери та не відповідає професійній сфері роботодавця.

Для виникнення такого зобов'язання вимагається за ЦК України завдання шкоди під час виконання працівником своїх трудових (службових) обов'язків; виконання підрядником завдання замовника; здійснення підприємницької або іншої діяльності від імені товариства чи кооперативу. Така вимога висувається також за цивільним законодавством держав СНД, а також Нідерландів, Франції, Італії. Тому, якщо останні вийшли за межі своїх обов'язків, для виконання яких їх найнято, то вони несуть відповідальність самостійно.

Зроблено висновок, що обов'язок відшкодувати шкоду виникає для юридичної або фізичної особи, замовника, підприємницького товариства або кооперативу за умови протиправного завдання шкоди і на засадах вини.

Охарактеризовано концепцію «співпадаючої вини» юридичної особи, відповідно до якої протиправні винні дії працівників юридичної особи, здійснені при виконанні ними своїх трудових обов'язків, вважаються протиправними винними діями самої юридичної особи. Це пояснюється тим, що працівник у цьому випадку юридично втілює їх волю, а юридична або фізична особа реалізує свою цивільну право- та дієздатність через дії працівників.

Обов'язок відшкодувати шкоду виникає для роботодавця за умови протиправного її завдання. Вимога про протиправний характер дій їх виконавця, внаслідок яких завдано шкоду, закріплена також у Німецького цивільного кодексу. При цьому відповідальність керівника за шкоду, завдану його підлеглим, повністю залежить від наявності його вини (керівника) у завданні шкоди, а не від вини підлеглого (для кваліфікації делікту достатньо завдання шкоди протиправною дією). Відповідно доведення керівником відсутності своєї вини звільняє його від обов'язку відшкодувати шкоду. Під виною керівника законодавець

розуміє відсутність належної за умовами обороту турботи при його виборі або при набутті устаткування й апаратури або керівництві виконавцем, а також, якщо збитки виникли б і при прояві такої турботи.

Німецькою судовою практикою обґрунтовано принцип зобов'язання підприємця звільнити від відповідальності підлеглого. Якщо підлеглий, виконуючи доручену йому роботу, завдасть збиток третій особі, то він може вимагати від свого роботодавця, якщо в його діях не було умислу або грубої необережності, звільнити його повністю або частково від позову третьої особи про відшкодування збитку.

Зроблено висновок про те, що обов'язок відшкодувати шкоду за цим деліктом не виникає за відсутності вини у діях або бездіяльності працівника, підрядника, учасника (члена) підприємницького товариства, кооперативу.

Ідея про покладення на підлеглого разом із роботодавцем обов'язку відшкодувати шкоду, завдану ним третій особі умисно чи з грубої необережності, представлена в ЦК Нідерландів. Доводиться правильність такої позиції ЦК Нідерландів, оскільки особа за віком або станом здоров'я може бути нездатною до усвідомлення, тобто неделіктоздатною, то на таку особу, відповідно, не може бути покладений обов'язок з делікту.

Зроблено висновок про необхідність викладення ст. 1172 ЦК України в новій редакції.

Ключові слова: юридична особа, зобов'язання, відшкодування шкоди, роботодавець, протиправність, вина.

Hrynko S. D. Legal entities as subjects of tort liability under civil legislation of Ukraine and European countries: comparative legal analysis

The article is devoted to the study of the participation of legal entities in torting obligations under the civil law of Ukraine and European countries. The author carried out a comparative analysis of civil legislation of Ukraine and the CIS countries, Germany, the Netherlands, France, Italy. It is indicated that the obligation as a result of harm to other persons generates a special delinquency, since there is a special liability subject and special conditions for its occurrence.

According to the Central Committee of Ukraine, the subjects of liability for damage caused by the employee is a legal or natural person with whom the employee is in labor relations; the customer for the damage caused by the contractor who acted on the instructions of the customer; an entrepreneurial society or a cooperative for the damage caused by their members (members) during their business or other activity.

The content of these norms was influenced by the ideas of the German Civil Code, according to which the obligation to compensate for damage inflicted by another person relies on a person who has attracted her to perform any actions (employer, customer, etc.), as well as the principal, whose interests are represented by the assignee. The German Civil Code is similar to the design of the rules of tort liability for damages inflicted by another person under the Central Committee of the Netherlands, according to which the trustee also belongs to the subjects of

liability for damage caused by other persons, if the damage was caused by his representative to a third person (before the victim meet representative and trustee). It is noted that the provisions of the Central Committee of the Netherlands deserve attention because the representative performs legal actions not only at the expense of the principal, but also on his behalf.

According to the French Civil Code, the owners and employers are liable for the damage caused by their employees and workers in the performance of their last duties for which they were hired. The French court considers the fact of harming employees and workers as a fact of damaging those who are required to follow the instructions and instructions of the employer in the performance of their duties. However, the latter have the right to refuse, if it concerns their professional sphere and does not correspond to the professional sphere of the employer.

In order to create such an obligation, the Central Committee of Ukraine requires damage to the employee during the performance of his labor (official) duties; fulfillment by the contractor of the customer's task; undertaking business or other activity on behalf of a partnership or cooperative. Such a requirement is also made under the civil legislation of the CIS states, as well as the Netherlands, France, and Italy. Therefore, if the latter went beyond the scope of their duties for which they are hired, they are responsible independently.

It is concluded that the obligation to compensate for damage arises for a legal entity or a physical person, a customer, an entrepreneurial society or a cooperative in the event of unlawful harm and on the basis of guilt.

The concept of «coincident guilty» of a legal entity is described, according to which the unlawful actions of employees of a legal entity carried out in the course of performing their labor duties are considered to be unlawful guilty acts of the legal entity itself. This is explained by the fact that the employee in this case legally embodies their will, and the legal or natural person realizes his civil right and ability through actions of employees.

The duty to indemnify the damage arises for the employer in the event of his unlawful assignment. The requirement for the wrongful act of the actions of their performer, which resulted in damage, is also enshrined in the German Civil Code. At the same time, the responsibility of the head for the damage inflicted on his subordinates depends entirely on the existence of his fault (leader) in causing harm, and not from the fault of the subordinate (for the qualification of a tort enough to cause damage to the wrongful act). The duty to indemnify the damage arises for the employer in the event of his unlawful assignment. The requirement for the wrongful act of the actions of their performer, which resulted in damage, is also enshrined in the German Civil Code. At the same time, the responsibility of the head for the damage inflicted on his subordinates depends entirely on the existence of his fault (leader) in causing harm, and not from the fault of the subordinate (for the qualification of a tort enough to cause damage to the wrongful act).

German case law justifies the principle of the obligation of an entrepreneur to relieve the subordinate. If the subordinate, while performing the work entrusted to him, causes damage to a third party, he may demand from his employer, if his actions were not intent or gross negligence, to release him in whole or in part from a third party claim for damages.

It is concluded that the obligation to compensate for this delict does not arise without the fault of the actions or omissions of the employee, contractor, member (member) of the business association, the cooperative.

The idea of assigning to a subordinate, together with the employer, the obligation to compensate for the harm caused to a third party intentionally or with gross negligence is presented to the Central Committee of the Netherlands. The correctness of such a position of the Central Committee of the Netherlands proves to be correct, since a person by age or state of health may be incapable of being aware of, that is, non-profit-making, then such a person can not, accordingly, be charged with a duty to lodge a tort.

The conclusion is made on the necessity of st. 1172 of the Civil Code of Ukraine in the new edition.

Keywords: legal entity, obligation, compensation, harm, employer, wrongdoing, fault.